

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

Поліщук Н.Ю.,

аспірант

Інституту економіко-правових досліджень

Національної академії наук України

УДК 346.62

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.3.11>

ГЕНЕЗИС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ КРИПТОВАЛЮТ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Нормативне визначення та регулювання відносин створення, обігу, статусу криптовалют є обмеженим у зарубіжних країнах і відсутнє в Україні, хоча цей елемент ринкових відносин є досить розповсюдженим. Таким чином, актуалізується необхідність вивчення закордонного досвіду, теоретичного осмислення феномену і вироблення вітчизняних підходів до врегулювання відносин, пов'язаних із криптовалютами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Генезис правового регулювання криптовалют досліджували А.М. Ісаєв, А.Т. Хідзєв, О.М. Петрук, Є.О. Галушка, А.М. Ковальчук, С.В. Стеценко [1–5]. Було опубліковано детальний звіт «Правове регулювання криптовалютного бізнесу» про статус криптовалютного бізнесу у світі компаніями “Axon Partners” та “ForkLog Research” [7].

Постановка завдання. Для вітчизняного ринку крипто валюти – це революційна технологія, хоча вона лише починає апробуватися, але є досить перспективною. Останніми роками головне питання про статус криптовалют в Україні полягало в тому, чи регулювати їх обіг, або ж далі спостерігати за процесом. У світовій практиці вже є приклади успішного врегулювання відносин, пов'язаних з криптовалютами, і їх варто розглянути для формування вітчизняних підходів у питанні правового регулювання криптовалют. Метою статті є дослідження генезису правового режиму криптовалюти в Україні та за кордоном.

Результати дослідження. Історія розвитку криптовалют бере свій початок з того моменту, як група програмістів під псевдонімом Саतोши Накомото розробила першу криптовалюту біткоїн (bitcoin) [7]. Ідеологи криптовалют прагнули до того, щоб забезпечити повну незалежність нової грошової одиниці від держави, що гарантувало б учасникам транзакцій з криптовалют бажану анонімність і невразливість. У вересні 2009 року був здійснений перший обмін біткоїну на фіатні кошти. Ціна біткоїну тоді була сформована з урахуванням середньої потужності комп'ютера, який використовувався для отримання одного біткоїна, помноженої на вартість електроенергії в США.

У різних країнах ставлення до правового регулювання криптовалют істотно відрізняється, адже від цього залежить їх оподаткування, механізми захисту від неправомірних дій і так далі.

У 2013 р. Резервний банк Австралії визначив біткоїн як альтернативу валютам різних країн і платіжну систему. З 2018 року криптовалюта в Австралії прирівнюється до фінансових інструментів, і всі дії з ними, в тому числі видобуток і обмін в комерційних цілях, обкладаються відповідними податками.

Виняток становлять використання криптовалют в особистих цілях (купівля товарів або послуг) і обсяг угоди до десяти тисяч австралійських доларів – такі операції не обкладаються податком [7].

У Китаї з предосторогою ставляться до криптовалют, було заборонено діяльність криптовалютних бірж на деякий час. 11 квітня 2014 року президент банку Народної Китайської Народної Республіки Чжоу Сяочуань повідомив, що криптовалюти слід вважати віртуальним товаром, а їх продаж обкладається податком на прибуток і податком на приріст капіталу [8].

Перша країна, яка на законодавчому рівні визнала криптовалюту платіжним засобом, була Японія. 1 квітня 2017 року був прийнятий закон «Про валютне регулювання», який дозволяє використовувати криптовалюту як спосіб оплати та фактично надає їй такий же правовий статус, як і будь-якій іншій валюті [9].

У Сполучених Штатах Америки різні державні органи у своїх роз'ясненнях по-різному визначили природу криптовалют: IRS (Федеральна податкова служба) – як майно, FinCen (Орган фінансової розвідки при Мінфіні) – як гроші, CFTC (Комісія з торгівлі ф'ючерсами) – як біржовий віртуальний товар [6]. Правовідносини, пов'язані з криптовалютами, регулюються правом окремих штатів, тому можуть розглядатися по-різному, найчастіше як власність (з метою оподаткування), біржові товари, аналог грошей. У 2015 р. штат Каліфорнія першим надав дозвіл використовувати криптовалюту, прийнявши закон Assembly Bill 129, згідно з яким будь-яка корпорація, асоціація чи приватна особа може брати участь в обороті грошей, відмінних від законних платіжних засобів США. В певних штатах криптовалютна діяльність підлягає ліцензуванню. Наприклад, у Нью-Йорку була введена BitLicense – ліцензія на ведення криптовалютного бізнесу [10].

У Європейському союзі відсутнє спеціальне регулювання ринку криптовалют. У жовтні 2012 р.

Європейський центральний банк (ЄЦБ) визначив, що криптовалюти це «віртуальні валюти», а вже у жовтні 2016 р. зазначив, що віртуальні валюти не є ані грошима, ані валютою, а скоріше засобом обміну [11]. 19 квітня Європейський Парламент і 14 травня 2018 року Рада ЄС затвердили зміни до Директиви 2015/849/ЄС про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму (Директива ЄС 2018/843). Внесені зміни мають визначити, що ряд провайдерів сервісів на ринку криптовалют є суб'єктами первинного фінансового моніторингу (так само як банки, платіжні організації та інші), та офіційно визначити поняття «віртуальні валюти». «Віртуальні валюти» – це цифрове представлення вартості, яке не випущене або гарантоване центральним банком або державним органом, не обов'язково прив'язане до законодавчо встановленої валюти та не має юридичного статусу валюти чи грошей, але приймається фізичними або юридичними особами як засіб обміну, і яке може передаватися, зберігатися та торгуватися в електронному вигляді [12]. Наразі імплементація Україною положень Директиви ЄС 2018/843 передбачена Планом Заходів з виконання Угоди про асоціацію, тобто Україна буде зобов'язана імплементувати зміни про віртуальні валюти, що вносяться до Директиви 2015/849/ЄС [13].

У лютому 2018 р. Федеративна Республіка Німеччина визначила, що криптовалюти прирівнюються до законних засобів платежу [14]. 21 грудня 2017 року Президентом Білорусі було видано Декрет № 8 «Про розвиток цифрової економіки», яким було легалізовано всі операції з криптовалютами без оподаткування до 1 січня 2023 року. У Декреті законодавець ототожнює поняття криптовалюта з загальним поняттям «цифровий знак», що використовується у міжнародному обороті як універсальний засіб обміну [15].

На цей час українське законодавство не визначає правовий статус криптовалют. У 2014 році НБУ Листом №29-208/72889 визначив, що біткоїн це «грошовий сурогат», але 2 березня 2018 року офіційно відкликав цей Лист [15–16]. Стрімке зростання курсу криптовалют прискорило появу перших законодавчих ініціатив, і сьогодні зареєстровано кілька законопроектів, які демонструють різні підходи до правового регулювання криптовалют. Проект Закону України №7183 від 06.10.2017 «Про обіг криптовалюти в Україні» пропонує визначення криптовалют як програмного коду (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни [17], проект Закону України № 7183-1 від 10 жовтня 2017 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» пропонує визначити криптовалюту фінансовим активом [18], проект Закону України № 9083 від 14.09.2018 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» пропонує визначення поняття «віртуальний актив» як будь-якої форми

запису в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі, що може використовуватися як засіб обміну, одиниця обліку чи як засіб збереження вартості та підлягатиме оподаткуванню виведення криптовалют у фіатні кошти [19], альтернативним до цього є проект Закону № 9083-1 від 27.09.2018 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні», який визначає термін «крипто валюта» як нематеріальний цифровий актив, що визначає одиниці цінності, безпосереднє право власності, яке фіксується згідно з записами в розподіленому реєстрі транзакцій (блокчейні), звільняє від оподаткування операції з криптовалютами до 31 грудня 2029 року [20].

Не можна не погодитись з думками вчених А. Ковальчук і С. Стеценко, які вважають, що «відсутність правового регулювання криптовалютного ринку – одна з вагомих причин гальмування їх суспільного визнання на вітчизняних теренах, і чим раніше будуть зроблені кроки у цьому напрямі, тим більш захищеними почуватимуться пересічні громадяни» [3, с. 91]. Проте, визначаючи правовий статус криптовалют, слід врахувати положення Директиви ЄС 2018/843 в рамках підписаної Угоди про асоціацію.

Проаналізувавши розвиток визначення правового статусу криптовалют у зарубіжних країнах, варто зазначити, що першочерговим моментом у всіх країнах, де криптовалюти визнані законом, було уникнення використання криптовалют для фінансування тероризму чи іншої злочинної діяльності, що також має бути враховано і у вітчизняному законодавстві. Можна стверджувати, що Україна впевнено розвивається в напрямку легалізації криптовалют, і підготовлені законопроекти щодо криптовалют мають пришвидшити процес їх правового регулювання, однак вони потребують доопрацювання у напрямках визначення захисту прав на криптовалюту, доопрацювання фінансово-правового аспекту, встановлення чітких правил оподаткування операцій з криптовалютою, врахування непрогнозованих правових наслідків діяльності з криптовалютами.

Висновки. Аналіз міжнародного законодавства щодо правового регулювання криптовалют показує, що правовий вакуум, в якому зараз знаходиться вітчизняне законодавство, – це тимчасове явище, що спричинене новизною ринку. Підготовлені законопроекти дають шанс, що в найближчому майбутньому буде визначений правовий статус криптовалют, але потребують доопрацювання. Наступними кроками на шляху легалізації криптовалют є:

- визначення правової природи криптовалют, а не тільки технічної основи, шляхом доопрацювання законопроектів, що вже зареєстровані;
- Україна в контексті європейської інтеграції має зобов'язання врахувати зміни про віртуальні валюти, положення Директиви ЄС 2018/843;
- встановити чіткі вимоги до прозорості випуску криптовалют та окреслити правові наслідки неправомірної діяльності з криптовалютами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ісаєв А. М. Генезис грошей у цивільно-правовому аспекті / А. М. Ісаєв. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 127. С. 33–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2014_127_7.
2. Хидзев А.Т. Криптовалюта: правовые подходы к формированию понятия. *Право и современные государства*, 2014. № 4. С. 10–15.
3. Ковальчук А., Стеценко С. Фінансово-правові засади регулювання криптовалютного ринку. *Публічне право*. 2018. № 1 (29). С. 85–92.
4. Петрук О.М. Сутність криптовалюти як методологічна передумова її облікового відображення [Текст] / О.М. Петрук, О.С. Новак. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 4 (82). С. 48–55.
5. Галушка Є.О., О. Пакон Д. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 4(44). С. 634–638.
6. Nokomoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>.
7. Axon Partners, ForkLog Research. Правове регулювання криптовалютного бізнесу. URL: <http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/02/Global-Issues-of-BitcoinBusinesses-Regulation.pdf>.
8. Правове регулювання операцій з криптовалютами в Китаї. URL: <https://www.eternitylaw.com/blog/2018/02/16/pravovoe-regulirovanie-operatsij-skriptovalyutami-v-kitae/> дата звернення 20.07.2019).
9. Japan Makes First Bitcoin-Related Drug Arrest. URL: <https://www.coindesk.com/japan-makes-first-bitcoin-related-drug-arrest/>.
10. Порівняльний огляд іноземного законодавства щодо правового статусу цифрових грошей та державного регулювання криптовалютного бізнесу: Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29283.pdf>
11. European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>.
12. DIRECTIVE (EU) 2015/849 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 20 May 2015. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>.
13. Clinch M. Bitcoin recognized by Germany as “private money”. 19 Aug 2013. URL : <https://www.cnn.com/id/100971898>.
14. О развитии цифровой экономики: Декрет от 21.12.2017г. № 8. URL: president.gov.by/uploads/archives/Decret-8.zip.
15. Лист НБУ № 29-208/7288908.12.2014 щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою / криптовалютою «Біткоїн». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>.
16. Роз’яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти / криптовалюти» Bitcoin від 10 листопада 2014 року. URL: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=11879608 та лист № 29-208/72889 від 08.12.2014, який був відкликаний листом НБУ №40-0006/16290 від 22.03.2018
17. Про обіг криптовалют в Україні : Проект Закону України від 06.10.2017 № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
18. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні : Проект Закону України від 10.10.2017 № 7183-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710.
19. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні : Проект Закону України від 14.09.2018 №9083. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597.
20. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні : Проект Закону України від 27.09.2018 №9083-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64696.

Поліщук Н.Ю. ГЕНЕЗИС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ КРИПТОВАЛЮТ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ

Більшість країн активно розвивають інформаційні технології, не відстає і Україна. На цей час криптовалюти є все більш поширеним засобом розрахунків в багатьох галузях. Поява криптовалют дозволила спростити процес здійснення переказу коштів без посередників та здійснювати емісію таких валют самостійно. У багатьох державах виникла гостра необхідність визначення правового статусу криптовалют. Ринок криптовалют зростає високими темпами, однак держава, яка не адаптувала своє законодавство під сучасні виклики цифрової економіки, позбавляє себе від податкових надходжень та не захищає від ризиків користувачів криптовалют. У статті розглядається зарубіжний досвід регулювання криптовалют з моменту початку їх використання на прикладі таких країн, як Сполучені Штати Америки, Австралія, Японія, Китай, країн Європейського союзу. Показано, що сьогодні немає єдиного підходу до правового регулювання криптовалют – в деяких державах світу вони трактуються як валюта, в інших як товар, фінансовий чи нематеріальний актив. Дослідження сутності правової природи криптовалют в зарубіжних країнах дозволить більш детально розібратися в цьому феномені з метою формування і розвитку вітчизняних підходів. На основі генезису правового режиму криптовалют проаналізовані наявні формулювання та показані напрями подальших досліджень.

У статті розглядається правова природа криптовалют у світовій практиці. Проаналізовано ситуацію відносно визначення правового статусу криптовалют в зарубіжних країнах та Україні. Визначено основні моменти, які мають бути доопрацьовані під час затвердження правого регулювання криптовалют в Україні, а саме визначення правового режиму криптовалют, порядок реалізації і захисту прав власників криптовалют, відповідальність за неправомірне використання криптовалют.

Ключові слова: біткоїн, криптовалюти, віртуальні валюти, правовий режим, правове регулювання.

Polishchuk N.Yu. LEGISLATION GENESIS OF CRYPTOCURRENCIES IN UKRAINE AND WORLDWIDE

Most countries are actively developing information technology, Ukraine is not lagging. For today, cryptography is an increasingly widespread means of payment in many industries. The cryptographic market is growing at a high pace, but the state, which does not adapt its legislation to the current challenges of the digital economy, deprives

itself of tax revenues and does not protect against cybercriminals from the risks of users since the crypto foreign currency is outside the legal jurisdiction. An urgent topic is the consideration of the legal regime of cryptology in foreign countries and the development of domestic approaches. The article analyses the existing approaches to understanding the category of “cryptocurrency” in Ukraine and the world. Shows that, to date, there is no common understanding of cryptocurrency, in some sources they are treated as currency in other goods or raw materials. The article examines the foreign experience of regulation of cryptographic commodities since the beginning of their use on the example of such countries as the United States of America, Australia, Japan, China, the countries of the European Union. Investigations of the essence of the legal nature of cryptography in foreign countries will allow us to understand in more detail this phenomenon to form and develop the domestic digital economy. Based on the genesis of cryptography, the problems of the formation of their legal regime and the directions of further research are shown. An analysis of existing approaches to the definition of the essence of cryptocurrency as an instrument of financial and economic relations has shown that it can be viewed as: money, commodity, intangible asset, etc. At this moment, cryptocurrency in Ukraine is not regulated at all. Ukraine (NBU) has not yet recognized bitcoin or other encrypted currencies. The Ukrainian parliament has been actively trying to find a solution for creating a legislative and regulatory framework specific to the cryptocurrency industry. Ukrainian draft laws give their own definition of cryptocurrency. Yet, the proposed legislation has not yet been passed into the law. Ukraine should monitor world trends and not miss a chance to use new technologies and innovations in the financial sector. The development of information technologies is accelerated in the modern world. Based on the analysis of domestic and foreign practices, some non-regulated by Ukrainian law of the creation and circulation of cryptocurrencies have been identified by the law of Ukraine, proposed ways of resolving issues of determining their legal nature and legal regulation. The purpose of this article is to study modern scientific, methodological, and legal approaches to understanding the legal concept of cryptocurrency in Ukraine and the world. The situation regarding the definition of the legal status of cryptographic goods in foreign countries and Ukraine are analyzed. The main points to be solved in the course of approval of the right regulation of cryptocurrencies in Ukraine are determined.

Key words: Bitcoin, cryptocurrency, virtual currencies, legal regime, legal regulation.